

Сидоренко В.В. Полілог в академічному дискурсі // зб.матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Академічна культура дослідника в освітньому просторі», Сумський державний педагогічний ун-т імені А. С. Макаренка, 17 травня 2018 року. – Суми.

Сидоренко Вікторія Вікторівна,

доктор педагогічних наук, завідувач кафедри філософії і освіти дорослих Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (м. Київ)

ПОЛІЛОГ В АКАДЕМІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Поняття «дискурс» на сьогодні належить до суперечливих і актуальних для вчених усього світу. Цей термін використовують поряд із такими, як «мовлення» (Н.Д.Арутюнова, дискурс – це мовлення, занурене в життя) і «текст» (Алефиренко Н.Ф. Современные проблемы науки о языке). Лінгвіст О.С. Кубрякова слушно зазначає, що широке використання дефініції «дискурс» зовсім не означає, що за ним уже закріплений зміст, який можна було б уважати загальноживаним.

Теорія дискурсу як прагматизованої форми тексту бере свій початок від концепції видатного французького лінгвіста ХХ ст. Емілія Бенвеніста, який розмежовує статичний план розповіді та динамічний план дискурсу – мови, що привласнюється мовцем.

Під дискурсом дослідники найчастіше розуміють цілісний мовленнєвий твір у різноманітності його когнітивно-комунікативних функцій; будь-яке висловлювання, що зумовлює наявність комунікантів, зокрема адресата, адресанта, а також наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника, пор.:

- будь-яке висловлювання, що перевищує за обсягом фразу й розглядається з точки зору зв'язування послідовності фраз між собою [Dubois 1904];
- текст плюс ситуація, а текст, відповідно, дискурс мінус ситуація [Ostman, Virtanen 1995];
- складне комунікативне явище, яке не тільки вміщує акт творення певного тексту, а й відображає залежність створюваного мовленнєвого твору від значної кількості екстралінгвістичних обставин, зокрема знань, думок, настанов і конкретних цілей мовця як творця тексту [Кубрякова 2000] тощо.

Дискурс – це поняття більш різнопланове, ніж текст. Воно ширше й глобальніше корелює з категоріями логіки, психології, філософії й спрямоване на людину, її досвід, знання, інтелектуальний рівень, спосіб вираження знань про навколишній світ. Під текстом розуміємо абстрактну, формальну конструкцію, під дискурсом – різновиди її актуалізації, розглянуті з погляду ментальних процесів у зв'язку з екстралінгвістичними чинниками. Поняття «дискурс» включає і динамічний процес мовної діяльності, що вписана в певний соціальний контекст, і її результат у вигляді тексту.

Академічний, або науковий, дискурс – це складний, динамічний, цілісний феномен сучасної культури. Наука – складна система, яка, якщо її розглядати з комунікативного боку, уміщує як форми самоорганізації та міжособистісного спілкування, так і форми інституціональної організації й опосередкованого спілкування. Проте цей термін не дорівнює науці як феномену.

Академічний дискурс формується там, де є *необхідність в обговоренні, де результат наукової діяльності потребує не лише наукової оцінки, а й суспільної легітимації, де*

співтовариство вчених безпосередньо впливає на формування наукової картини світу та визначення напрямків суспільного прогресу. Науковий дискурс створюється вченими, його учасниками зазвичай виступають *фахівці з відповідним рівнем підготовки, спільним з автором статусом і прагматичним тезаурусом*, що формують певні наукові спільноти. Таким чином, науковий дискурс – це динамічна система, що є, з одного боку, відкритою, тобто не сформованою остаточно, а з іншого – замкненою, оскільки вхід до неї детермінований рівнем професійної компетентності мовця.

Мета наукового дискурсу: передати наукові концепти, наукову й технічну інформацію, вирішити наукову проблему, зацікавити адресата тощо. До наукового дискурсу відносяться жанри, ціль яких – вирішення теоретичної або прикладної наукової проблеми.

Серед *кваліфікаційних ознак академічного дискурсу* дослідники виокремлюють такі:

- *професійна спрямованість* (відповідність текстів і повідомлень вимогам учасників спеціальної комунікації);
- *креативність* (реалізація творчих можливостей мовної особистості);
- *верифікативність* (істинність інформації);
- *полілогічність* (текст як фрагмент професійного полілогу);
- *селективність* (виокремлення конкретного адресата для інформації);
- *замкненість* (рівень професійної компетенції мовця як ключ для доступу до інформації);
- *нециклічність* (максимальна вичерпність у викладі інформації);
- *мовна нормативність*;
- *стилістична розшиарованість* тощо.

Жанрами наукового дискурсу є монографії, дисертації, статті, інтерв'ю, анотації, реферати, автореферати, рецензії, матеріали наукових конференцій, тези доповідей, навчальна й довідкова література, традиційна й електронна наукова кореспонденція тощо.

Науковий дискурс може мати діалогічну або полілогічну форму, яка забезпечується наявністю в ньому наукової проблеми.

Діалог (*dia* – через, *logos*-мовлення) – загальний термін, який указує не на кількість учасників, а на взаємодію комунікантів за допомогою мовлення, на їхні ролі, позмінне володіння словом. У діалозі заздалегідь відомо, хто буде наступним активним мовцем.

Поява терміна «полілог» співпало зі значним підвищенням інтересу до дослідження усних форм масової комунікації.

Полілог (від грецьк. *polys* – багаточисельний и *logos* – розмова) – різновид мовлення, в якому декілька учасників активні в мовленнєвому плані. Не можна назвати полілогом розмову, коли двоє уважно слухають третього або лише іноді вставляють одну-дві репліки. Наявність кількох претендентів на активну роль мовця в полілозі і можливість частоті зміни ролівої ситуації зумовлює більший порівняно з діалогом тематичний, комунікативно-прагматичний та стилістичний діапазон спілкування.

В організації академічного дискурсу молодим дослідникам важливо дотримуватися принципів академічної доброчесності.

У Законі України «Про освіту» (стаття 42) *академічна доброчесність* тлумачиться як сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право й суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики й результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;

- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- *академічний плагіат* – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- *самоплагіат* – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- *фабрикація* – вигадання даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- *фальсифікація* – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- *списування* – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- *обман* – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація й списування.

Під час написання наукової роботи дослідник зобов'язаний оформлювати покликання на кожен цитату, наслідувану думку, приклад того чи іншого автора, в якого їх запозичено, ті ідеї чи висновки, на підставі яких розробляють проблеми або розв'язують завдання, поставлені в статті, монографії тощо. Відсутність покликань – це підстава говорити про плагіат, а їх наявність визначає етику дослідника. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, оскільки найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, викладений автором. Це дає змогу відшукати потрібний документ і перевірити точність зазначених відомостей, з'ясувати інформацію, обставини, контекст тощо.

Роберт К. Мертон у науковій розвідці «Ефект Матфея в науці, II: накопичення переваг і символізм інтелектуальної власності» розглядає такі функції покликань і цитат у науковій культурі дослідника: когнітивно-прикладні (дають можливість читачеві знайомитися з тими джерелами знань, з яких автор віднаходив ідеї, самостійно оцінити використані матеріали, перейти від процитованої роботи до інших джерел та ін.) та інституційно-символічні (надовго реєструють інтелектуальну власність автора, визнання чи критику наукового співтовариства та ін.). Коли в науковій роботі наводяться цитати із праць іншого автора без покликання на першоджерело, такі випадки дослідник класифікує як інтелектуальну крадіжку й плагіат.

Отже, академічна доброчесність дослідників створює систему соціальних стимулів, які разом з інтересом до самої наукової роботи стимулюють учених досягати хороших наукових результатів, передавати результати в загальну копилку наукових знань у формі відкритих публікацій [2], допомагають підняти вітчизняну науку на новий європейський рівень.

Література

1. Сидоренко В.В. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : у 2-х ч. / В.В.Сидоренко. – ІПОД АПН України. – К., 2013. — Ч. 1 – 494 с.; Ч. 2(додатки). – 350 с.
2. Robert K. Merton. The Matthew Effect in Science, II: Cumulative Advantage and the Symbolism of Intellectual Property // ISIS, 1988, v.79, p.606-623.